

Sociale kerncijfers¹

Centraal Bureau voor de Statistiek²

In het thema van de rubriek 'Sociale kerncijfers' wordt deze keer aandacht geschonken aan statistische informatie over huishoudens en arbeid. Het thema wordt afgesloten met een overzicht van bronnen. Het tweede deel van de rubriek bestaat uit de standaardtabel met sociale kerncijfers.

Huishoudens en hun arbeidsparticipatie

Informatie over ontwikkelingen op sociaal-demografisch en sociaal-economisch terrein die huishoudens in Nederland in het afgelopen decennium door gemaakt hebben, is om tal van redenen interessant. Het huishouden is maatschappelijk gezien een belangrijke eenheid. Trends in de huishoudensstructuur vormen een graadmeter voor de veranderende maatschappelijke opvattingen over leefvormen. Daarnaast worden beslissingen over onder meer huisvesting, het krijgen van kinderen en consumptieve bestedingen in de regel niet op persoonsniveau maar op huishoudensniveau genomen. Ook bij de deelname op de arbeidsmarkt speelt het huishouden dikwijls een belangrijke rol. Zo bestaat er een samenhang tussen het aantal personen dat arbeid verricht en de aanwezigheid en leeftijd van kinderen.

Deze bijdrage gaat over huishoudens en de deelname aan de arbeidsmarkt van hun leden. Hoewel het CBS een grote hoeveelheid informatie over arbeidsparticipatie publiceert, gaat het gewoonlijk om gegevens over personen. Deelname aan de arbeidsmarkt wordt zelden vanuit het oogpunt van het huishouden belicht.

Alvorens de cijfermatige ontwikkelingen te presenteren wordt eerst een korte beschrijving gegeven van de belangrijkste begrippen. Huishoudens worden onderscheiden in *particuliere en institutionele* huishoudens. Bij een particulier huishouden voorzien de leden zelf in hun dagelijkse behoeften, terwijl bij een institutioneel huishouden door anderen bedrijfsmatig in de huishoudelijke verzorging voorzien wordt (bejaardenoorden, verpleeghuizen enzovoort). Particuliere huishoudens worden in de eerste plaats onderscheiden naar *eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens*. In de tweede plaats wordt gekeken naar de aanwezigheid van *minderjarige kinderen* in het huishouden. Als een minderjarig kind gelden alle personen van 0 tot en met 17 jaar die binnen het huishouden aan de zorg van ouders zijn toevertrouwd. Alle personen in een huishouden die geen minderjarig kind zijn, worden betiteld als meerderjarigen. Binnen de huishoudens met minderjarige kinderen is de *leeftijd van het jongste kind* een aanvullend

kenmerk. Ten derde wordt gekeken naar de aanwezigheid van een paar in het huishouden. Hieronder vallen niet alleen echtparen (gehuwde partners), maar ook ongehuwd samenwonende partners. Een *eenoudergezin* is een huishouden met kinderen waar een vader of moeder als enige ouder voor de verzorging staat.

De *beroepsbevolking* bestaat enerzijds uit alle personen die minstens twaalf uur per week werken: de *werkzame beroepsbevolking*, en anderzijds uit degenen die actief zoeken naar werk voor twaalf uur per week of meer: de *werkloze beroepsbevolking*. Voor een uitgebreide toelichting op deze definitie wordt verwezen naar Bierings e.a. (1991). Als de *bruto arbeidsparticipatie* geldt de beroepsbevolking gedeeld door de totale bevolking, omgerekend tot een percentage. De *netto arbeidsparticipatie* is bepaald als de werkzame beroepsbevolking gedeeld door de totale bevolking. De term participatie zal niet alleen voor personen, maar ook voor huishoudens gebruikt worden.

Tabel 1 Particuliere huishoudens naar samenstelling

	1981	1985	1989	1993
	x 1000			
particuliere huishoudens	5035	5529	5938	6368
waarvan				
eenpersoonshuishoudens	1101	1480	1721	1968
meerpersoonshuishoudens	3934	4049	4218	4401
meerpersoonshuishoudens				
met minderjarige kinderen	2035	1948	1820	1797
waarvan				
met paar	1891	1764	1646	1617
eenouder	144	184	175	179
meerpersoonshuishoudens				
met alleen meerderjarigen	1899	2100	2397	2604
waarvan				
met paar	1671	1892	2185	2406
overig	228	209	212	198

De cijfers over arbeidsparticipatie beperken zich tot de bevolking in particuliere huishoudens. De institutionele bevolking valt hier buiten; deze is moeilijk te benaderen voor enquêtering. Over deze groep zijn geen recente participatiegegevens beschikbaar. De omvang van de institutionele bevolking is wel bekend. In 1993 waren er 250 duizend personen die permanent in 5 400 instellingen en tehuizen verbleven. Sinds 1981 is hun aantal met 56 duizend gedaald. Het aantal particuliere huishoudens in Nederland nam vanaf 1981 met ruim 1,3 miljoen toe tot 6,4 miljoen in 1993. Dit is een stijging van 26,5%. Ter vergelijking: de Nederlandse bevolking groeide in hetzelfde tijdvak met 7,5% een stuk trager. In de onderzochte periode is met

name de toename van de eenpersoonshuishoudens explosief geweest. Van 22% in 1981 naar 31% in 1993 van het totaal aantal huishoudens. De gemiddelde huishoudensomvang nam af van 2,7 personen in 1981 tot 2,3 in 1993. Uit de gegevens in tabel 1 blijkt dat de toename van het aantal particuliere huishoudens min of meer gelijkmatig heeft plaatsgevonden. De jaarlijkse groei ligt iets boven de 100 duizend huishoudens.

Voordat de arbeidsparticipatie van huishoudens aan de orde komt, is het nuttig eerst dezelfde gegevens voor de *bevolking* te beschouwen. In tabel 2 zijn gegevens opgenomen over bevolking en beroepsbevolking tussen 1981 en 1993. Het aantal personen dat tot de werkzame beroepsbevolking gerekend wordt, steeg van 4,9 miljoen in 1981 tot bijna 6 miljoen in 1993. Het aantal dat niet tot de beroepsbevolking behoort was in 1993 8,6 miljoen en lag hiermee ondanks de bevolkingsaanwas iets lager dan in 1981. Bij de cijfers in tabel 2 hoort volledigheidshalve de opmerking dat bij de arbeidsparticipatie van de bevolking geen leeftijdsgrenzen zijn gehanteerd. Onder de beroepsbevolking komt een kleine groep van 65-plussers voor die nog steeds arbeid verricht. Tussen de 30 en 35 duizend over de gehele periode. De ont-

Tabel 2 Bevolking in particuliere huishoudens naar arbeidsmarktparticipatie

	1981	1985	1989	1993
	x 1000			
bevolking, totaal	13912	14166	14568	15040
	% van de bevolking			
	100	100	100	100
waarvan				
beroepsbevolking	37,3	37,6	40,1	42,8
werkzaam	35,1	34,2	37,9	39,6
werkloos	2,2	3,4	3,1	3,2
geen beroepsbevolking	62,7	62,4	59,0	57,2
	% van de beroepsbevolking			
beroepsbevolking	100	100	100	100
waarvan				
werkzaam	94,1	90,9	92,4	92,5
werkloos	5,9	9,1	7,6	7,5

wikkeling van de arbeidsparticipatie is het beste zichtbaar in verhoudingscijfers. Zo blijkt de bruto arbeidsparticipatie tussen 1981 en 1993 trendmatig toegenomen te zijn tot 42,8% van de bevolking. De groei over deze periode bedroeg 5,5 procentpunt. De netto participatie steeg met 4,5 procentpunt tot 39,6% in 1993. Het aandeel van de werklozen in de totale beroepsbevolking kende een wisselend verloop. Tussen 1981 en 1985 was er een toename van de werkloosheid van 6% tot 9%. Daarna zette een vermindering in tot 1993. In 1993 steeg de werkloosheid weer met een procentpunt tot 7,5% van de beroepsbevolking.

Uit gegevens over de participatie van *huishoudens* komt naar voren dat het percentage particuliere huishoudens zonder leden in de beroepsbevolking steeg van 29% in 1981 tot 33% in 1993. Een toenemend deel van de huishoudens houdt zich dus afzijdig van de arbeidsmarkt.

Deze ontwikkeling is tegengesteld aan die op persoonsniveau: het aandeel van de totale bevolking dat niet tot de beroepsbevolking behoort, daalde in dezelfde periode van 63% naar 57%. De verklaring is gelegen in de trend dat steeds vaker meerdere personen in hetzelfde huishouden een baan hebben.

Tabel 3 geeft een overzicht van de arbeidsparticipatie van de verschillende typen huishoudens. Bij de eenpersoonshuishoudens steeg het aandeel dat tot de werkzame beroepsbevolking behoort in de periode 1981-1993 van 34,2% tot 37,7%. Deze groei kwam tot stand tussen 1985 en 1993. Hierbij zij opgemerkt dat het aandeel van de 65-plussers in het totaal aantal alleenstaanden tussen 1981 en 1993 daalde van 40% tot 34%. Van de alleenstaanden jonger dan 65 jaar behoorde in 1981 63% van de mannen en 50% van de vrouwen tot de werkzame beroepsbevolking. Gedurende de periode tot 1993 steeg de participatie van vrouwen met 1,2 procentpunt, terwijl die van mannen met 1,7 procentpunt daalde. De trend onder de alleenstaanden jonger dan 65 jaar verschilt dus duidelijk van die onder de alleenstaanden als totaal. Kennelijk is de positieve ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van de eenpersoonshuishoudens te verklaren uit de afname van het aandeel 65-plussers. In de periode van 1985 tot 1993 nam het aandeel werkzame alleenstaanden jonger dan 65 jaar bij de mannen even snel toe als bij de vrouwen.

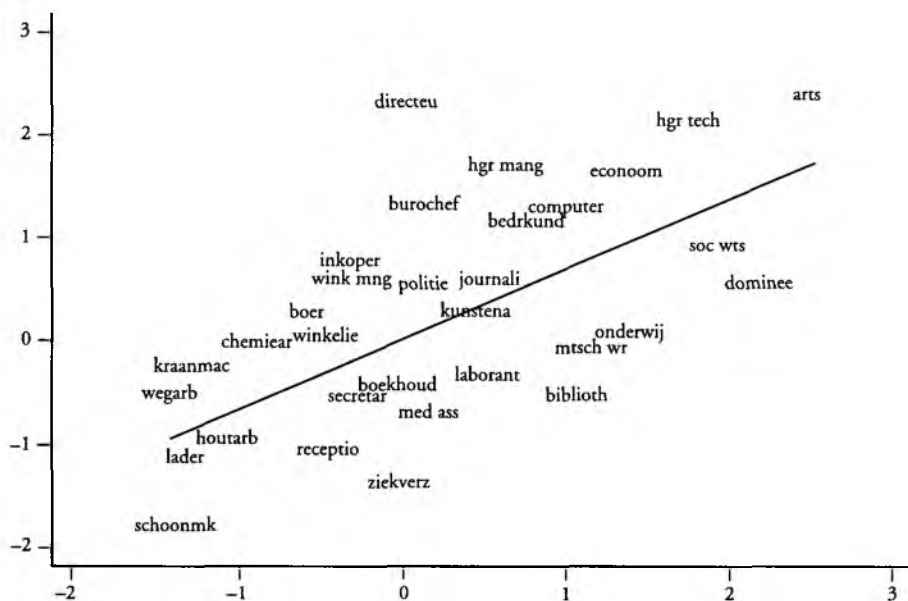
Tabel 3 Huishoudens naar aantal personen behorend tot de werkzame beroepsbevolking

	1981	1985	1989	1993
%				
huishoudens met alleen meerderjarigen				
waarvan				
eenpersoonshuishoudens	100	100	100	100
aantal in werkzame beroepsbevolking				
0 personen	65,8	66,2	63,7	62,3
1 persoon	34,2	33,8	36,3	37,7
meerpersoonshuishoudens	100	100	100	100
aantal in werkzame beroepsbevolking				
0 personen	34,9	37,9	34,5	34,6
1 persoon	31,4	28,4	26,8	24,9
2 of meer personen	33,7	33,6	38,6	40,4
huishoudens met minderjarige kinderen				
waarvan				
(echt)Paar	100	100	100	100
aantal in werkzame beroepsbevolking				
0 personen	5,6	8,1	6,9	6,5
1 persoon	67,4	66,2	60,3	53,8
2 of meer personen	27,0	25,6	32,8	39,8

	1981	1985	1989	1993
%				
eenoudergezinnen	100	100	100	100
aantal in werkzame beroepsbevolking				
0 personen	56,3	67,7	61,2	57,8
1 of meer personen	43,7	32,3	38,8	42,2

Bij de meerpersoonshuishoudens met alleen meerderjarigen valt de al eerder genoemde verschuiving op ten gunste van meerdere personen per huishouden die tot de werkzame beroepsbevolking behoren. In 1993 waren in ruim 40% van deze huishoudens twee of meer werkzame personen aanwezig, een stijging van 6,7 procentpunten ten opzichte van 1981. Het aandeel huishoudens met precies één lid van de werkzame beroepsbevolking kende tussen 1981 en 1993 een daling van 6,5 procentpunten. De gegroeide netto participatie op persoonsniveau is dus vrijwel geheel toe te schrijven aan de toename van het aandeel huishoudens met meerdere werkenden. Er waren onder de meerpersoonshuishoudens met alleen meerderjarigen in 1993 718 duizend huishoudens met paar en 335 duizend zonder paar waarin twee of meer leden tot de werkzame beroepsbevolking behoren.

Huishoudens met minderjarige kinderen zijn te onderscheiden in eenoudergezinnen en gezinnen waarin een paar aanwezig is. Wanneer in een huishouden slechts één ouder aanwezig is om de verzorging van de kinderen op zich te nemen, dan zal dit de mogelijkheden om betaald werk te verrichten negatief beïnvloeden. De toename van het aandeel huishoudens met twee of meer personen in de werkzame beroepsbevolking is het meest opvallend. De stijging voor de gezinnen met een paar beliep tussen 1981 en 1993 13 procentpunten. Dit is een twee keer zo grote toename als bij de meerpersoonshuishoudens zonder minderjarige kinderen.

Figuur 1 geeft weer hoe de arbeidsparticipatie van vrouwen die met een partner samenleven zich in de periode 1981-1993 ontwikkeld heeft. In deze grafiek is vanaf 1981 de ontwikkeling in het percentage vrouwen met minderjarige kinderen dat tot de werkzame beroepsbevolking behoort opgenomen. Ter vergelijking is ook de curve weergegeven voor de met een partner levende vrouwen die geen thuiswonende kinderen hebben. Figuur 1 bevestigt de trend dat vrouwen met jonge kinderen steeds vaker een baan nemen. De toename van het aandeel werkende vrouwen met een jongste kind van 0-5 jaar bedroeg tussen 1981 en 1993 23,5 procentpunten. De toename bij werkende vrouwen met een jongste kind van 6-11 en 12-17 jaar is iets kleiner. De stijging bij vrouwen zonder thuiswonende kinderen blijft duidelijk achter bij die van de andere groepen. In 1993 nam de arbeidsparticipatie bij deze groep zelfs licht af. De participatie van vrouwen met minderjarige kinderen in Nederland is internationaal gezien vrij laag en bestaat bovendien vaak uit deel tijdarbeid. Zo betrof driekwart van de toename tussen 1988 en 1993 grotere deeltijdbanen met een omvang van 12 tot 30 uur. Dit hangt voor een deel samen met de beperkte mogelijkheden voor kinderopvang. Anderzijds is er in Nederland een historische traditie om veel belang te hechten aan persoonlijke zorg voor de kinderen (Pott-Buter, 1994).

De ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van eenoudergezinnen in de periode 1981-1993 wijkt in een aantal opzichten nogal af van de andere typen huishoudens. De groei van het aantal eenoudergezinnen was tussen 1981 en 1985 relatief groot. Het aandeel van de eenoudergezinnen waarin niemand meer dan 12 uur werkte, steeg tussen 1981 en 1985 met ruim 11 procentpunten. Dit duidt erop dat de aanwas van eenoudergezinnen voor een belangrijk deel bestond uit huishoudens zonder werkzame personen. Na 1985 stabiliseerde de omvang van deze groep zich en begon de arbeidsparticipatie geleidelijk te stijgen. In 1993 telde 42% van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen een of meer personen uit de werkzame beroepsbevolking. Er bestaat een samenhang tussen de leeftijd van het jongste kind en de arbeidsparticipatie bij de eenoudergezinnen. Zo was er in 1993 in 72% van de eenoudergezinnen met een jongste kind van 0-5 jaar geen enkele die tot de werkzame beroepsbevolking gerekend werd. Bij de eenoudergezinnen met jongste kind 6-11 en 12-17 jaar bedroegen deze percentages respectievelijk 62% en 41%.

Noten

- 1 Cijfers die vóór 21 februari beschikbaar waren, konden nog worden verwerkt in de standaardtabel van deze rubriek. Auteursrecht is voorbehouden. Gebruik van de inhoud van deze rubriek is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.
- 2 Prinses Beatrixlaan 428, Voorburg. Postbus 4000, 2270 JM Voorburg. Tel. (070) 337 38 00. Kloosterweg 1, Heerlen. Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen. Tel. (045) 70 60 00

Bronnen

- Bierings H.B.A., Imbens J.C.M. & van Bochove C.A. (1991). De definitie van de beroepsbevolking. *Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek*, 1991, no. 2, pp. 4-21.
- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) (1987). *Arbeidskrachtentelling 1985*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.

CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) (1994a). *Onderzoek gezinsvorming 1993. Relatie- en gezinsvorming in de jaren negentig*. Voorburg/Heerlen: CBS.

CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) (1994b). *Enquête Beroepsbevolking 1993*. Voorburg/Heerlen: CBS

Eijkhout M.P. & Bieseman L.J. (1993). De bevolking in institutionele huishoudens, 1 januari 1992. *Maandstatistiek van de Bevolking*, november 1993, pp. 23-26.

Pott-Buter H.A. (1994). De bijzondere arbeidsmarktpositie van Nederlandse vrouwen. *Economisch Statistische Berichten*, 20 april 1994, pp. 352-356.

Sociale kerncijfers ^a

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994*
Demografie							
Bevolking per 31 december	1000	14209	15010	15129	15239	15342	15433
w.o.							
0-19 jaar	% van de bevolking	30,9	25,2	24,9	24,6	24,5	24,5
65 jaar of ouder		11,6	12,9	13,0	13,0	13,1	13,2
niet-Nederlanders		3,7	4,6	4,8	5,0	5,1	5,1
Levendgeborenen	per 1000 van de	12,8	13,2	13,2	13,0	12,8	12,9
Overledenen	gemiddelde bevolking	8,1	8,6	8,6	8,6	9,0	8,6
Totale bevolkingsgroei		8,3	7,9	7,9	7,3	6,7	5,7
Huwelijkssluitingen		6,4	6,4	6,3	6,2	5,8	5,7
Echtscheidingen		1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	2,1
Huishoudens per 31 december	1000	5006	6113	6216	6317	6406	6510
w.o. éénpersoonshuishoudens		1085	1829	1879	1935	1986	2063
Gemiddelde grootte van de huishoudens	1	2,78	2,41	2,39	2,37	2,36	2,33
Arbeid ^b							
Beroepsbevolking 15-64 jaar	1000	5375	6063	6189	6296	6406	6466
Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar		5038	5644	5790	5885	5925	5919
w.v.							
mannen		3525	3686	3732	3781	3771	3747
vrouwen		1513	1958	2057	2105	2154	2172
Werkloze beroepsbevolking 15-64 jaar		337	419	400	411	481	547
w.v.							
mannen		164	179	180	186	228	266
vrouwen		173	240	220	225	253	280
Werkzame mannelijke beroepsbevolking 15-64 jaar	% van de mannelijke bevolking 15-64 jaar	75,1	71,1	71,5	72,0	71,2	70,5
Werkzame vrouwelijke beroepsbevolking 15-64 jaar	% van de vrouwelijke bevolking 15-64 jaar	33,0	38,8	40,5	41,3	42,0	42,1
Contractuele arbeidsduur (per jaar)	1990=100	.	100	99,8	99,7	99,7	99,7
Regelingslonen volwassen werknemers (per uur)		.	100	103,6	107,9	111,3	112,9

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994*
Economie							
Beschikbaar inkomen (gestandaardiseerd)	reële ontwikkeling						
éénpersoonshuishoudens	per huishouden,	.	100	98,8	99,0*	96,9*	.
meerpersoonshuishoudens	1990=100	.	100	98,4	97,9*	96,8*	.
zonder kinderen		.	100	100,4	100,5*	99,0*	.
met kinderen		.	100	95,6	94,2*	93,5*	.
huishoudens, totaal		.	100	98,4	98,0*	96,6*	.
Consumptieve bestedingen (gestandaardiseerd)							
w.o.		.	100	101,7	102,1*	100,9*	.
voedings- en genotmiddelen		.	100	98,7	98,2*	97,2*	.
duurzame consumptiegoederen		.	100	104,2	104,8*	101,1*	.
wonen		.	100	102,9	103,4*	105,5*	.
Schulden uit hoofde van consumptief krediet (ultimo)	guldens per hoofd van de bevolking	882	1049	1144	1315	1337	1365
Ontvangers van sociale zekerheids uitkering (jaargemiddelden)	1000						
werkloosheidsuitkering (exclusief Rww)		156	205	223	262	338	440
arbeidsongeschiktheidsuitkering		640	862	893	908	917	910
uitkering inzake vervroegde uittrekking		.	128	139	146	146	.
periodieke algemene bijstandsuitkering aan thuiswonenden jonger dan 65 jaar (exclusief Rww)		113	176	175	174	170	166
Rijksgroepsregeling werkloze werknemers (Rww)		83	352	323	307	308	319
Verkeer							
Gemiddeld afgelegde afstand per persoon w.o.	km per dag	28,0	36,0	37,1	37,4	36,6	.
van en naar het werk		7,1	8,1	8,1	8,7	8,2	.
zakelijk bezoek in de werksfeer		2,2	3,7	3,7	4,0	3,5	.
Slachtoffers van verkeersongevallen	1						
doden		1997	1376	1281	1285	1252	.
gewonden, opgenomen in een ziekenhuis		18621	13652	12006	11654	11562	.
Rechtsbescherming en veiligheid							
Slachtoffers van 15 jaar of ouder van geweldsdelicten	per 1000 van de bevolking van	60	77	.	80	70	71
diefstal delicten	15 jaar of ouder	127	145	.	156	150	153
Door politie en Koninklijke Marechaussee geregistreerde misdrijven	1000	706	1150	1182	1269	1274	1250
Opgehelderde misdrijven	% van de geregistreerde misdrijven	30	22	20	19	19	19
Uitgaven overheid voor politie	guldens per hoofd van de bevolking	206	257	265	289	297*	.

	Basis c.q. eenheid	1980	1990	1991	1992	1993	1994*
Cultuur en vrijetijdsbesteding							
Vakanties ^c	per 1000 van de	836	1170	1196	1171	1230	1282
Bezoeken aan podiumkunsten in	bevolking						
uitvoeringszalen ^c		685	716	793	773	784	.
Uitleningen door openbare bibliotheken		11444	12421	12177	12193	12136	.
Uitgaven overheid voor cultuur	guldens per hoofd	207	228*	250*	.	.	58
Uitgaven overheid voor recreatie	van de bevolking	167	158*	176*	.	.	176
Onderwijs							
Deelname aan voltijdonderwijs	1000	3512	3117	3075	3081	3105	3131
w.o. 16-24 jarigen	% van de bevolking						
	16-24 jaar	40,3	42,1	43,0	44,0	45,0*	.
Uitstroom uit het voltijdonderwijs met	% van de uitstroom						
ten minste diploma MAVO c.q. VBO	uit het voltijd-						
	onderwijs	83,8	87,6	87,4	87,3	.	.
Uitgaven overheid voor onderwijs	guldens per hoofd						
	van de bevolking	1824	2078	2125	2221	.	.
Gezondheid en maatschappelijk welzijn							
Beleving algemene gezondheidstoestand	personen met de mening						
	(zeer) goede gezondheid						
	in % van de bevolking	80,2 ^d	81,7	80,9	81,8	80,6	80,6
Contact met de huisarts	personen die de huisarts						
	consulteerden in % van						
	de bevolking	69,3 ^d	75,4	75,5	75,4	75,6	76,3
Opnamen in het ziekenhuis	per 1000 van de						
	bevolking	112	103	103	103	103	103
Kosten van de gezondheidszorg	guldens per hoofd	1913	2769	2974	3160	3268*	3350
Uitgaven overheid voor maatschappelijk	van de bevolking						
welzijn		219	403*	454*	488*	.	.

Toelichting:

. = gegeven (nog) niet beschikbaar

* = voorlopig cijfer

! = reeksbreuk

- Voor een toelichting op de in deze tabel opgenomen kerncijfers wordt verwezen naar de aflevering van *Mens & Maatschappij* van mei 1988, pp. 219-232. Daarnaast wordt gewezen op de mogelijkheid, dat reeds eerder gepubliceerde cijfers zijn bijgesteld op grond van meer actuele en definitieve informatie.
- De cijfers met betrekking tot de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking betreffen vóór 1990 standcijfers (voorjaar) op basis van de Arbeidskrachtentellingen en met ingang van 1990 jaargemiddelden op basis van de Enquête beroepsbevolking. Zie voor verdere toelichting onder meer de publikatie 'Enquête Beroepsbevolking 1994', CBS, Voorburg/Heerlen, 1995.
- In verband met een gewijzigde waarneming zijn de cijfers vanaf 1990 niet vergelijkbaar met voorgaande jaren.
- 1981.